

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

باز کاوی میزان و نحوه انعکاس روایات طبی در آثار محمد کریم خان کرمانی

دکتر مرتضی مجاهدی

عضو هیئت علمی و مدیر گروه دانشگاه علوم پزشکی بابل
دانشجوی کارشناسی ارشد علوم حدیث اخلاق و آداب پزشکی

بابل

مهر ماه ۹۶

مقدمه پژوهش

- ۱- ترویج عناوینی چون طب اسلامی، طب روایی، طب اهل بیت، طب قرآنی و عمدتاً در محافل عمومی و رسانه های جمعی
- ۲- عناوینی چون پدر طب اسلامی، مجتهد طب اسلامی و فقیه طب اسلامی
- ۳- فروش داروهایی با نام اهل بیت: سویق حضرت زهرا، قرص خون امام رضا، معجون امام کاظم، داروی حضرت محمد و....

- سوال؟

- اگر چنین مکتب مستقلی در جهان اسلام خصوصاً در جوامع شیعی وجود داشته است لاجرم باید در منابع مکتوب به ارث رسیده از قرون گذشته به گونه های مختلف منعکس شده باشد.

نمونه تبلیغات وسیع مدعیان

طب معصومین (ع)

پیغمبر اکرم ص فرمودند: آیا دارویی به شما نیاموزم که جبرئیل به من آموخته تا دیگر نیازمند پزشک و دارو نباشید؟
بحار الأنوار، ج ۵۹، ص: ۲۶۹

<http://payedarseostad.blog.ir>

همایش بزرگ طب اسلامی

شنبه ۱۸ شهریور بعد از نماز مغرب و عشاء

با سخنرانی حضرت
آیت الله تبریزیان
پژوهشگر و احیایگر طب اسلامی
از شهر مقدسی قم

زمانبندی اجرای برنامه ها

شنبه ۱۸ شهریور ۱۳۹۶
ساعت ۱۸ الی ۹:۳۰ یخور حضرت مریم - ساعت ۱۴ الی اذان مغرب ویزیت رایگان عموم مردم
سخنرانی در خصوص ترویج طب اسلامی بعد از نماز مغرب و عشاء

یکشنبه ۱۹ شهریور ۱۳۹۶
ساعت ۱۸ الی ۱۲:۳۰ ویزیت رایگان عموم مردم - ساعت ۱۴ الی اذان مغرب ویزیت رایگان عموم مردم

(شماره تماس جهت هماهنگی و ثبت نام ۰۹۳۹۶۵۷۱۳۳۵ و ۰۹۱۷۹۲۳۰۴۴۶)

نمونه تبلیغات وسیع مدعیان

مقام معظم رهبری مد ظله العالی
دغدغه قلبی امروز من طب اسلامی الهی است، به آن بپردازید.

دوره آموزشی سبک زندگی اسلامی
در روایات اهل بیت (علیهم السلام)

طریقه اسلامی

تخذ و درمان

کارشناس طب اسلامی:
حجت الاسلام والمسلمین
ابراهیم زاده

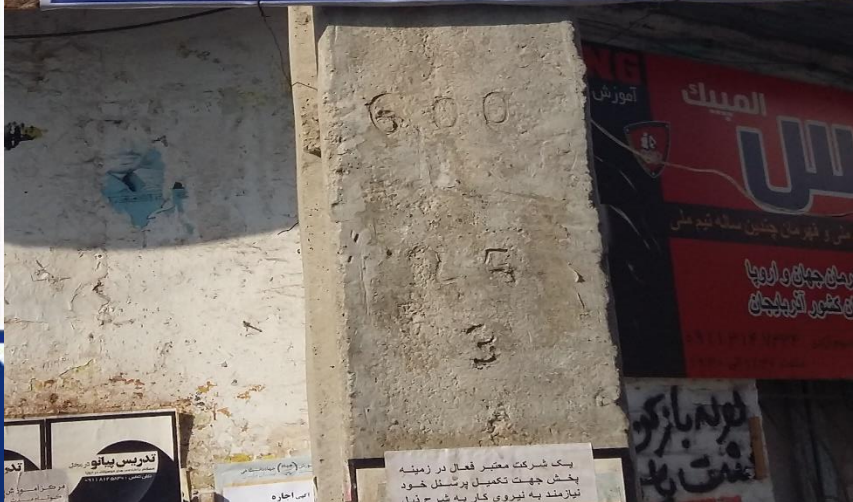
شماره تماس جهت ثبت نام: ۰۹۱۱ ۲۱۴ ۲۷۱۶ (رجب زاده)
شروع ثبت نام: از ۵ مرداد ماه ۹۵

مرکز مطهر علامه سعید العلاما

نصر من ا...
هو الشافی
نصر من ا...
علامه حکیم علی تبریزی

نوع سرطان - میگرن - آرتروز - رماتیسم - آسم -
لب و عروق - نارهای صوتی - عفونتهای داخلی -
پوکومیکوز - پوکی استخوان - زیبایی صورت -
سدافسردگی - دوشین - سارس - ام اس MS -
زایمر - انواع هپاتیت - انواع زخمهای پوستی -
پوپوس - ریزش مو - سنگ کلیه - کیسه صفرا -
غز و استخوان - تشویب چشم - درد دندان و ترمیم
شاه ها - بواسیر - سینوزیت - لاغری - زخم معده
و اثنی عشر - انواع آنفلوآنزا - ضد اعتیاد - ایدز

همراه: ۰۹۱۴۳۱۱۴۷۵۵
www.PRF.HakimAliTabrizi.com
آدرس: اسکو سبزه میدان

نمونه تبلیغات وسیع مدعیان

مقام معظم رهبری:

«از دغدغه های قلبی امروز من طب اسلامی ایرانی است»

طب اسلامی گنجینه ای الهی است. و با طب های کلاسیک، سنتی و سوزنی تفاوت بنیادین دارد. منشأ طب اسلامی، آیات قرآن و سنت پیامبر ﷺ و ائمه علیهم السلام است.

خوشبختانه نزدیک به یازده هزار حدیث پزشکی در متون اسلامی وجود دارد که دلیل بر اهمیت علم طب نزد پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام است.

امروزه علم پزشکی در درمان بسیاری از بیماران درمانده شده است. افزون بر آن، مصرف داروهای شیمیایی، به گفته دانشمندان غربی، باعث بسیاری از بیماری ها شده است. خوشبختانه از طریق طب اسلامی می توان خیلی از بیماری های صعب العلاج را با کمترین هزینه و عوارض درمان کرد.

ISBN: 9786005163841

مرکز پخش ۰۹۱۰۵۸۳۰۰۳۱

درمان تخصصی بیماری های

مردان، زنان و زایمان، نازایی، اطفال

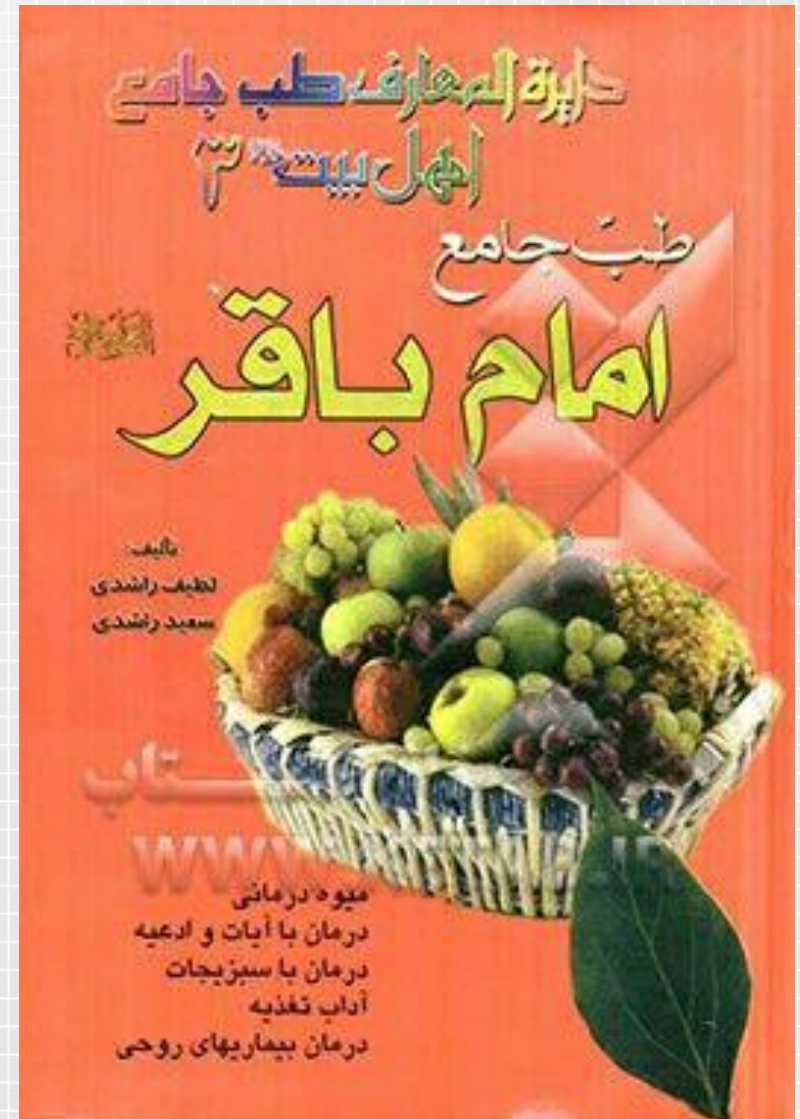
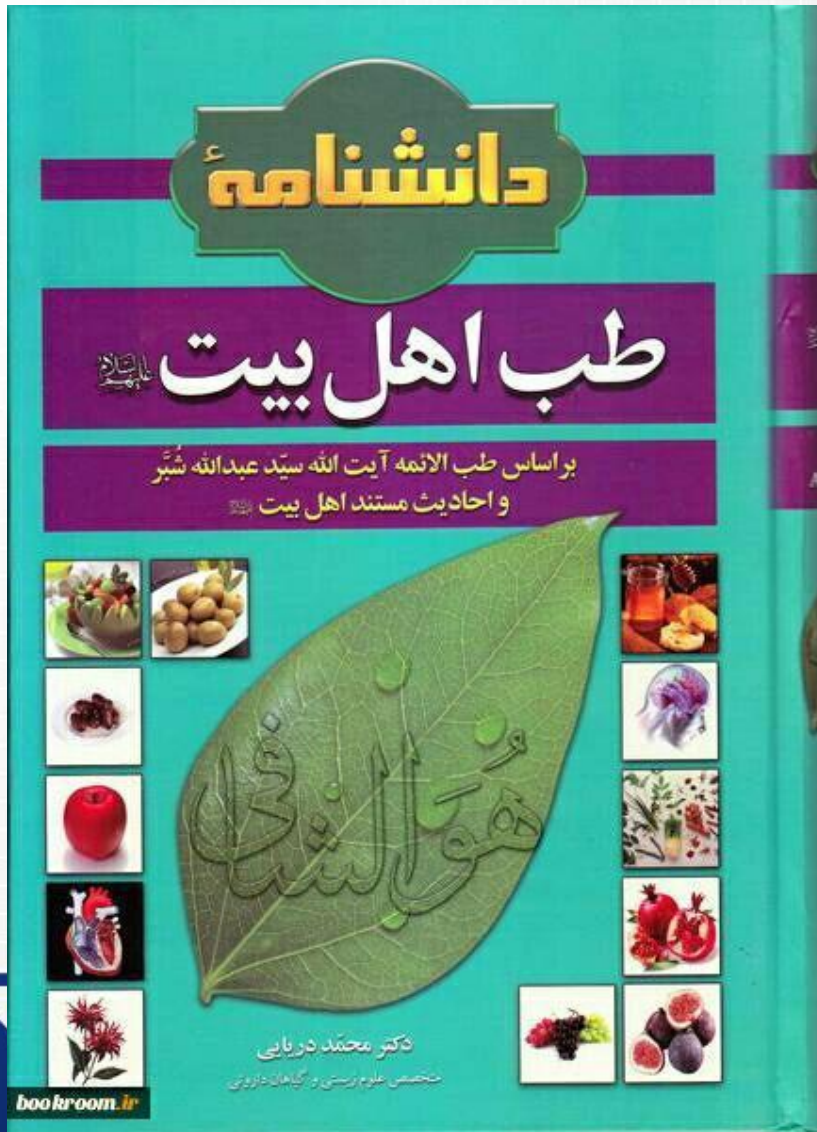
پوست، مو و زیبایی

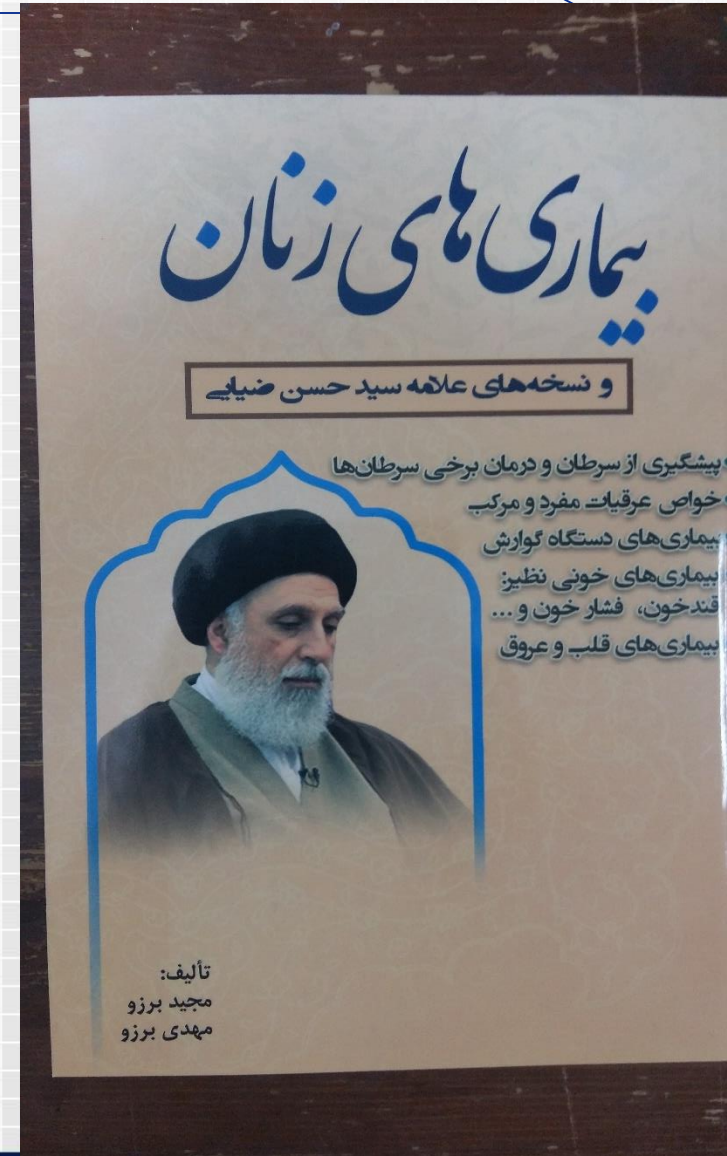
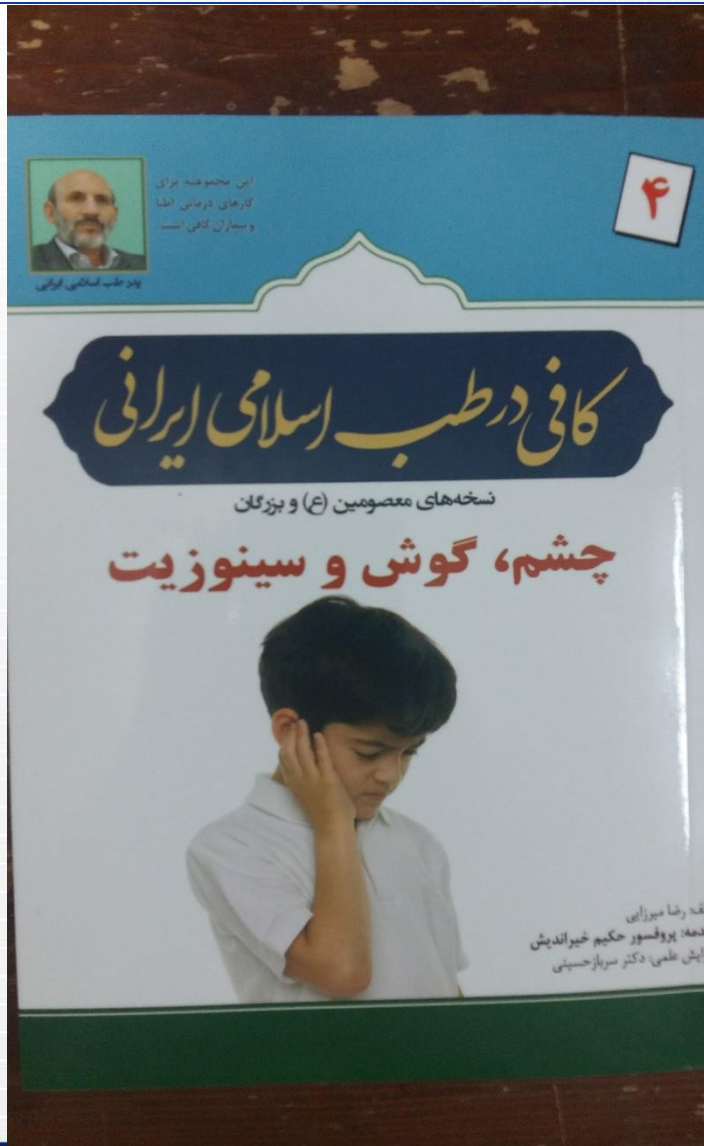
در بیان آیت الله تبریزیان
احیاگر طب اسلامی

ترجمه و تالیف: رضانظر پور

نمونه تبلیغات وسیع مدعیان

نمونه تبلیغات وسیع مدعیان

نمونه تبلیغات مدعیان طب اسلامی در مازندران

طب اسلامی
آموزش دوره های عمومی و تخصصی
مدرس و طبیب ارزشمند مجت الاسلام تقی نیا

با صدور مدرک معتبر

تلفن هماهنگی خانم نقی پور : ۰۹۳۶ ۶۸۲ ۱۰۶۳

 tbslminoshahr

نوشهر : جنب اداره منابع طبیعی ، شهرک شهید بهشتی ، حسینیه ثارالله

نمونه تبلیغات مدعیان طب اسلامی در مازندران

طب اسلامی و سنتی

تحت نظر طبیب شیخ ابوالفضل آقاچازاده

* عضو انجمن پزشکان طب سنتی بین المللی
* دارنده مدرک طب سنتی از تایلند
* دارنده مدرک sis از آمریکا

۰۹۳۸ ۲۸۰ ۴۹۴۶
۰۹۱۱ ۲۲۴ ۵۳۱۳

آدرس : مازندران - قائم شهر - پل هوایی - اندیشه ۳۶ - مطب طب اسلامی

* ماساژدرمانی
* حجامت
* تدریس طب اسلامی و سنتی
* درمان تمام بیماری ها

۰۹۳۸ ۲۸۰ ۴۹۴۶
۰۹۱۱ ۲۲۴ ۵۳۱۳

آدرس : مازندران - قائم شهر - پل هوایی - اندیشه ۳۶ - مطب طب اسلامی

پیشینه پژوهش

- نتایج پژوهش ارائه شده در همایش نظام سلامت در اسلام مشهد فروردین ۹۶
- (1) ۲۰ اثر مکتوب طب سنتی مربوط به قرون اول تا سیزدهم هجری قمری از نویسندگان مشهور مورد ارزیابی قرار گرفت
 - (2) اکثر قریب به اتفاق کتب مورد مطالعه از نویسندگانی است که در مقدمه و در متن کتاب به فراخور حال ارادت خود به ساحت مقدس دین شریف اسلام و مکتب اهل بیت را نشان داده اند.
 - (3) برخی از ایشان مانند ابن سینا، جرجانی، علی ابن عباس و... بنابر قول و استدلال برخی مورخین شیعه بوده اند و در مواردی مانند ابوالحسن طبری، حکیم مومن تنکابنی،
 - (4) برخی از مولفین آثار طبی خود در علوم حدیث سرآمد بوده اند و یا رئیس فرقه مذهبی بوده و بعضا مانند حکیم مومن تنکابنی، حکیم ارزان شاه و بهاء الدوله رازی صاحب آثاری در علوم حدیث می باشند.
 - (5) اصولا نویسندگان منابع طبی مورد مطالعه در حین اینکه به طب مناطق هند و یونان اشاره دارند ولی در هیچ جای منابع خود اشاره ای به وجود مکتب طبی متناسب به مذهب تشیع یا دین اسلام و حتی سایر ادیان ننموده اند و هیچ جمله یا کلمه ای که نشان از نوعی تقسیم بندی طب متناظر به اسلامی یا غیر اسلامی بودن آن باشد ننموده اند.

نتایج پژوهش ارایه شده در همایش نظام سلامت در اسلام مشهد فروردین ۹۶

- ۱- از بین منابع مورد مطالعه دو منبع تا حدودی از روایات طبّی استفاده قابل توجهی نموده بودند
- خلاصه الحکمه عقیلی خراسانی
- دقایق العلاج محمد کریم خان کرمانی
- از دو منبع فوق الذکر کتاب دقایق العلاج از همه منابع طبّی بیشتری استفاده از روایات طبّی را به عمل آورده است
- پیشنهاد بررسی شخصیت و آثار محمد کریم خان کرمانی و میزان و نحوه انعکاس روایات طبّی در آثار وی به پژوهش های آینده پیشنهاد شد.

بررسی آثار طبی حاج محمد کریم خان کرمانی و میزان و نحوه انعکاس روایات منسوب به اهل بیت و واژه های مرتبط بدان در آثار مذکور.

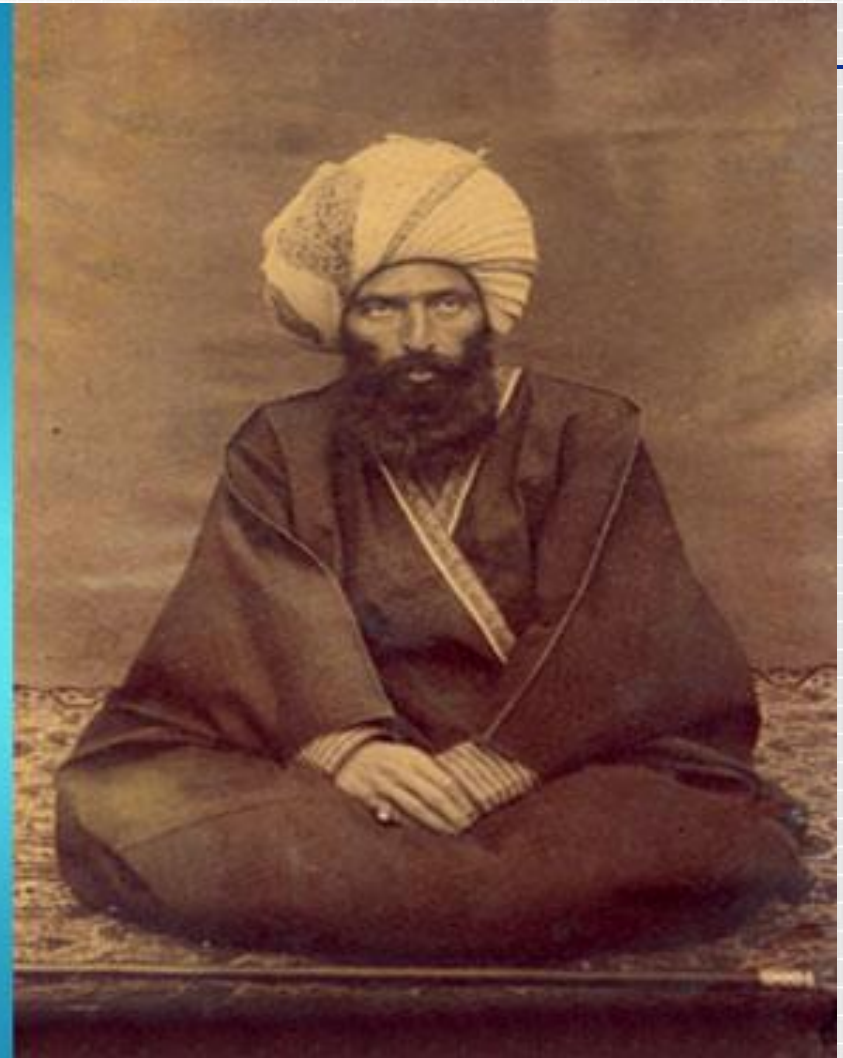
- -مرحله اول: مطالعه شرح حال نویسنده در منابع تاریخی
- -مرحله دوم: انتخاب آثار طبّی حاج محمد کریم خان کرمانی
- -مرحله سوم: مطالعه مقدمه و فهرست فصول آثار
- -مرحله چهارم: استخراج احادیث بکار رفته در آثار
- -مرحله پنجم: بررسی کلیشه کتاب و چینش و محتوای مطالب
ارایه شده

حاج محمد کریم خان کرمانی

- فرزند ابراهیم خان قاجار از خانواده ای منتسب به فتحعلی شاه قاجار، طبیب، ریاضی دان و ادیب آشنای به علوم و فنون رایج بوده است.
- تولد در کرمان (۱۲۲۵ ق) تحصیل در حوزه علمی نجف و دست ارادت به سید کاظم رشتی، برگشت به کرمان
- در ۱۲۸۸ در مسیر عتبات در قریه ته رود قریه ته رود واقع در سه منزلی شهر کرمان فوت نمود.
- جسد وی در قریه لنگر شش فرسخی کرمان بامانت سپرده شد و بعد از یک سال و نیم بکربلای معلی فرستاده و در رواق پائین پا در حرم مطهر حضرت ابی عبدالله علیه السلام متصل بشهدای اصحاب آنحضرت در جنب مرقد استادش سید کاظم رشتی دفن گردید

حاج محمدخان کرمانی
دومین سرکرده‌ی فرقه‌ی
شیخیه در کرمان است که
با نشر آثار و تربیت شاگردان
شیخی نقش به‌سزایی در
ترویج این فرقه نوپا داشته
است.

• نقل از وبسایت متعلق به جریان شیخیه:

• کتب ایشان به گونه ای است که هر کس یک جلد از تصنیفات ایشان را ببیند در هر فنی و موضوعی که باشد فرق نمیکند واقف بر جمیع عقاید کلیه ایشان چه در اصول و چه در فروع خواهد شد و طریقه ایشان را می فهمد و بهترین معرف و مترجم احوال ایشان کتب خود ایشان است که در جمیع علوم و فنون مبتکر بوده اند و بتقلید دیگران نبوده و

• تمام علم خود را از آل محمد علیهم السلام گرفته اند بر خلاف جمعی که خیال میکنند علم آل محمد علیهم السلام منحصر به بیان احکام شرعیه و عبادات و معاملات است.

• ولی اعتقاد ایشان این بوده که جمیع علوم دنیا و آخرت و ما کان و ما یکون صحیحش در نزد آل محمد علیهم السلام بوده و آنچه دیگران گفته باشند که بر خلاف فرمایش ایشان باشد آن جهل است و علم نیست و علم صحیحی جز علم قرآن نیست که نازل بعلم پروردگار شده و مفسر آن هم آل محمدند لاغیر.

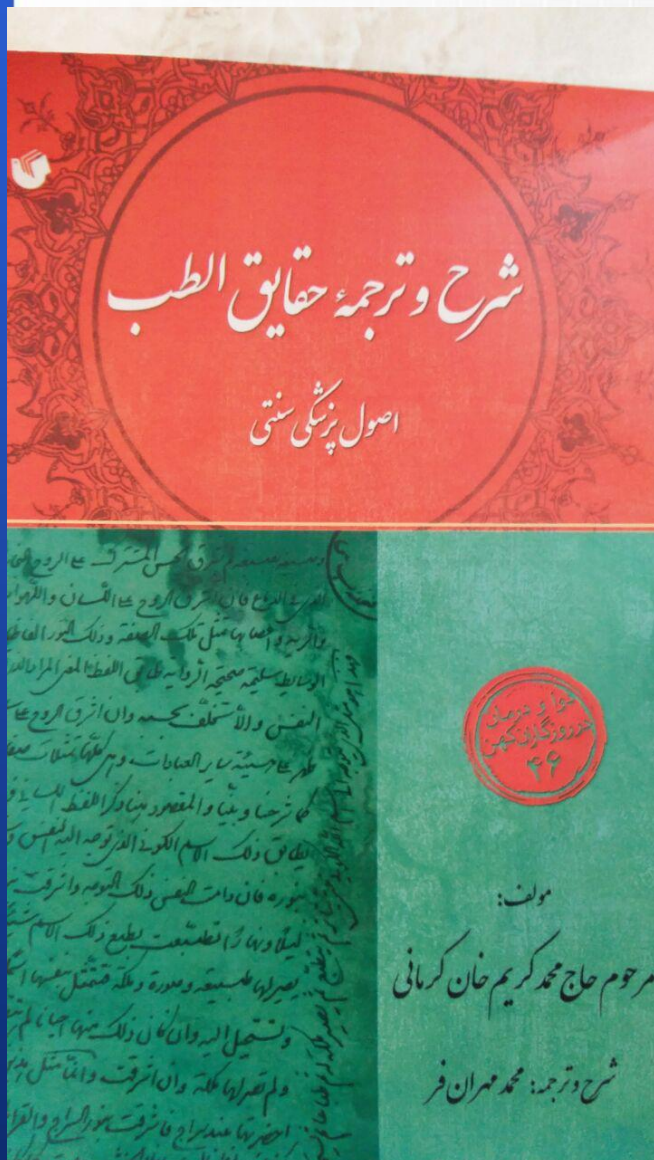
آثار محمد کریم خان کرمانی

- به نقل از عیسی ضیاء ابراهیمی در مقدمه ترجمه دقایق العلاج
- بالغ بر ۲۴۶ کتاب در علوم مختلف
- ۴۶ جلد در حکمت الهی، ۲۸ جلد در اعتقادات حقه، ۵ جلد در سلوک الی الله،
- ۹ جلد در تفسیر بعضی آیات و ۳ جلد در اخبار فقهیه، ۱۶ جلد در اصول فقه، ۳ جلد در احکام فقهیه،
- ۵ جلد در ادعیه، ۱۷ جلد در طبیعیات موسیقی، هیأت اسطرلاب، ۱۴ جلد در علم کیمیا و اکسیر،
- ۹ جلد در علوم ادبی، ۷ جلد در علوم غریبه، ۴۹ جلد در جواب و سوالات مختلف،
- ۴ جلد در علم پزشکی [شامل حقایق الطب، جوامع العلاج و دقایق العلاج و رساله ای در شرح نبض از کتاب قانون
- «اما مسئله‌ای که این کتاب را از همه کتابهای همانندش ممتاز می‌سازد استدلال‌ات عقلی متکی بر قرآن و اخبار اهل بیت صلوات الله علیهم اجمعین است.

آثار طبّی محمد کریم خان کرمانی

1- حقایق الطب

- احادیث فراوانی در کتاب حقایق الطب منعکس شده که در متن اصلی بدون سند ذکر گردیده است و مترجم اسناد بسیاری را جستجو و در ترجمه کتاب ذکر نموده است.
- از نظر مترجم امتیاز ویژه کتاب بهره گیری همه جانبه از احادیث و روایات اهل بیت است
- وی نظرات خاصی در این کتاب با استفاده از علوم مختلف بیان می نماید و با رد طب اخلاطی، طب ارکانی را مطرح می نماید، عنصر لطیف، عنصر روغن، عنصر تفاله و...
- در مبحث مزاج ها: مزاج روحانی، مزاج نفسانی و مزاج جسدانی را قایل است.
- مولف در مقدمه کتاب خود را برای تاویل کتاب خدا و احادیث ارایه راه برگرداندن احادیث و آیات به شناخت انسان می داند. و هدف خود را آشکار نمودن حکمت آل محمد در علم طب می داند و تاکید دارد که ایشان آنچه خلق بدان نیاز داشته اند را روش کرده و شرح داده اند.
- وی تاکید دارد که آل محمد قطعا تمام امر دین را کفایت کرده اند و نظرات کسانی که قایل به گرفتن مسایل فقهی از اهل بیت و مراجعه در سایر علوم به دیگران هستند را رد می کند.

آثار طبّی محمد کریم خان کرمانی

1- حقایق الطب

- در بخش های اول کتاب با سلسله مباحث فلسفی به باین حقیقت جسم و تقسیم مراتب آن و بیان اسطقات و مرکبات عالم می پردازد- تا اینجا از روایات استفاده ی نشده و برخی موارد اشاره با آیات نموده است.
- در باب سوم مبحث مزاج را با اندکی تفاوت نسبت به مبحث مزاج سایر منابع طبّی را بحث می نماید.
- در مبحث اخلاط و اعضا نظرات خود را بیان می نماید و احادیثی از رساله ذهبیه و توحید مفضل را موید کلام مطرح شده بیان می نماید.
- در باب ششم در بیان قوا و افعال و ارواح نظرات خود را که علاوه بر برخی نظرات رایج طب دیدگاه های خود نویسنده هست را مطرح و در برخی موارد از ایت و روایات که عمدتاً از توحید مفصل و نیز برخی روایات منقول در کتاب علل الشرایع شیخ صدوق هست استفاده نموده است.
- در فصل بعدی در باب تعریف سلامت و مرض و اسباب و علل آنها مطالبی را ذکر نموده است که بیشتر دیدگاه عرفانی و روحانی در این زمینه ارائه داده است و ارجاع اصلی نویسنده به رساله ذهبیه بوده و بر اساس ذکر منابع مترجم به آیات و نیز روایات منقول از کتاب محاسن برقی، کافی و ... را نیز به میزان قابل توجهی منعکس نموده است
- با توجه به اینکه محور اصلی این باب حفظ الصحه است عمده مباحث مولف بر دیدگاه های عرفانی و توصیه های حفظ الصحه ای روایات منسوب به اهل بیت در این زمینه متمرکز شده است. هر چند از مباحث طب رایج و واژه های رایج آن مانند کیموس و کیلوس و ... هم استفاده شده است.
- در مجموع مطالب این بخش عمدتاً دیدگاه های نویسنده در حوزه حفظ الصحه با استفاده از برخی مبانی طبّی ایرانی، دیدگاه های فلسفی و عرفانی ایشان می باشد که به تناسب از احادیث منسوب به اهل بیت در این زمینه استفاده نموده است و مترجم نیز منابع احادیث مذکور را تا حدود زیادی شناسایی نموده است

آثار طبى محمد كريم خان كرماني

1- حقايق الطب

- در باب هشتم كه به شناخت بيمارى ها اختصاص دارد اين باب بسيار خلاصه تر از بخش هاى دلايل و علايم ساير منابع طب است و تقريباً در چند برگ كه خصوصياتى از احوال اعضاى رئيسه را ذكر نموده خلاصه شده است
- در اين باب از هيچ آيه يا روايتى استفاده نشده است
- در ابتداى باب نهم به نام حقيقت بيمارى ها مولف عنوان را چنين بيان مى نمايد:
- «در حقيقت بيمارى ها بطور خوب و نيكو و طرزى پسنديده و دقيق كه احدى از پزشكان و حكما در آنچه مى دانم نقل ننموده اند»
- مولف در ابتداى باب تاكيد مى نمايد كه بدانكه ما از حكمت آل محمد(ص) تحقيق كرديم ... و شروع مباحث. وي در صفحات اول بحث مطالبى فلسفى را آميخته با برخى عبارات رايج طب با تاكيد بر آثار عمل يا عدم عمل به شرايع ذكر مى نمايد. در اين بابت بندرت از روايات استفاده شده است و نويسنده در تايد ادعاى خود مبنى بر استناد به حكمت آل محمد روايات مشخصى را ارايه نداده است.
- در باب دهم كه آخرين باب كتاب تحت نام كليات حفظ صحت والبنه بسيار خلاصه در حد چند صفحه است، از تعداد قابل توجهى از روايات منسوب به اهلبيت در مبحث خود استفاده نموده است.
- در اين باب عبارتى در تايد كلام حكماى پيشين نقل شده است كه با رواال معمول كتاب كه تخریب جریان های علمى رايج بوده است متفاوت است. مولف در در بيان برخى دستورات حكما ذكر مى نمايد: «از برخى كلام حكما لذت مى برم كه آنها را در حفظ صحت ذكر مى نمايم...»
- نويسنده در خاتمه كتاب در ذكر برخ اخبار كلي در باب طب پس از بيان چند حديث راجع به اصول درمان، مى نويسد: « پس از آن دانسته مى شود كه الحمد لله مسلك ما در علاج مسلك آل محمد(ص) است و ما بر روش و آيين آنها رفته ايم. پس اصول معالجات حقه و قى و مسهل و فصد و حجامت و سعوط و حمام و طلى است. و هر كس به راهى غير از اين برود راه اشتباه رفته و از در خانه وارد نشده است.

آثار طبّی محمد کریم خان کرمانی

1- حقایق الطب

- جمع بندی :
- در این کتاب مبانی مربوط به امور طبیعی و تا حدودی حفظ الصحه مطرح شده است و کمتر از علایم و دلایل و شیوه های درمان تک تک بیماری ها بحث شده است
- محور اصلی بحث با مباحث رایج در کتب طبّی متفاوت است و بر دیدگاههای فلسفی و عرفانی خاص نویسنده مبتنی است.
- نویسنده در برخی مباحث خصوصا مباحث مربوط به حفظ صحت و سته ضروریه از آیات قرآن و خصوصا روایات منسوب به اهل بیت استفاده قابل توجهی نموده است ولی در مباحث مربوط به علایم و دلایل تقسیم بندی بیماری ها و درمان آنها یا اصلا ورود نکرده است یا به بیان چند صفحه مطلب بدون اشاره معتنا بهی به آیات و روایات بسنده نموده است.
- با توجه به اینکه نویسنده با ذکر بدون منبع روایات ، ملاک اثبات حقانیت کلام خود را بدانها منتسب نموده است، بررسی منابع روایات مورد استفاده و خصوصا درجه اعتبار و صحت اخبار مورد استفاده مولف از پژوهش های ضروری در این زمینه می باشد.

آثار طبى محمد كريم خان كرمانى

2-دقايق العلاج

- كتاب دقايق العلاج بعد از كتاب حقايق الطب تاليف و در ۱۲۶۴ ق به اتمام رسیده است.
- به نقل از عيسى ضياء ابراهيمى در مقدمه كتاب: «ويژگى كتاب دقايق العلاج نسبت به ساير كتب طب قديم در اينستكه مانند همه تاليفات مؤلف اعلى الله مقامه و ساير مشايخ سلسله شيوخه، بر اساس آيات قرآن و اخبار اهل عصمت عليهم السلام نوشته شده است و در عين حال آلوده به تقليد كور كورانه اى از مولفين سابق اعم از يونانى و ايرانى نيست.» دقايق العلاج\دقايق العلاج-حاج محمد كريم خان كرمانى.

دقایق العلاج (قرن سیزدهم)

- چنین گوید بنده ائیم کریم بن ابراهیم پس از آنکه کتاب حقایق الطب را نوشتم دوست داشتم در تکمیل آن کتابی بنویسم که بجای جلد دوم و در عمل موافق قوانین مذکور در آن باشد، چه آن کتاب را بصورتی نوشته‌ام که قبل از من کسی بدانگونه ننوشته است.
- در آن کلیات علم طب و اصول آن را بصورتی که مطابق عالم کبیر و وسیط و از هر جهت موافق اخبار آل محمد علیهم السلام باشد نوشته‌ام و بر هر عاقل بصیری خطای هر کس که از آن تخلف کند و براه دیگری برود آشکار است در کار تألیف آن کتاب براهی رفته‌ام که غیر از راه پزشکان پیرو جالینوس و مؤلفین کتب معروف پزشکی و معالجات مشهوری است که نویسندگان آن چنین گمان کرده‌اند که خطائی در کار آنان نیست.

دقایق العلاج (قرن سیزدهم)

در بررسی های انجام شده در این پژوهش

مقدمه کتاب در ذکر برخی کلیات علمی و عملی، مقاله نخست در درمانهای عام، مقاله دوم در درمان - های خاص، مقاله سوم درباره ساختن داروها، مقاله چهارم در ساختن مرکبات، مقاله پنجم در پاره‌ای نوادر. با این توضیح که مؤلف (اع) در این مقاله بمسائل مختلفی از قبیل درمانهای روایت شده از اهل بیت علیهم - السلام و دستور بکار بردن بعض داروها و نیز مفردات پزشکی و غیره پرداخته‌اند.

۱- از صفحه ۱ تا ۱۰۷ می باشد در مجموع ۴۲ روایت نقل شده است که هه روایات از صفحه ۱ الی صفحه ۳۶ می باشد. از صفحه ۳۶ الی ۱۰۷ که پایان مقدمه است هیچ روایتی نقل نشده است.

۲- از صفحه ۳۷ لغایت ۱۰۷ بیشتر دلایل و علایم بیماری های ذکر شده است و هیچ روایتی در آنها بیان نشده است .

۳- عموم روایات بدون ذکر منبع است و عموماً فقط نام معصوم ذکر گردیده است.

۴- عموم مطالب مقدمه به امور طبیعی و اسباب و علل و علایم و دلایل و کلیات درمان پرداخته شده است ولی از

۵- بھر حال ما همان راههائی را برگزیده‌ایم که از آل محمد علیهم السلام روایت شده، مگر اینکه ایشان مطالب را بطور خلاصه و فقط اصول را فرموده‌اند و ما اینک مسائل مختلف را از این اصول بیرون می آوریم و هر خبری را در جای خودش مورد استفاده قرار می دهیم»

۶- در ادامه این مطالب کلیاتی در درمان ذکر شده و به تناسب روایات را بعنوان شاهد مطلب ارایه نموده است ولی از صفحه ۳۷ به بعد که به عمدتاً به ذکر دلایل و علایم سلامت و بیماری ها پرداخته است تا صفحه ۱۰۷ هیچ روایتی ذکر نشده است.

دقایق العلاج (قرن سیزدهم)

۵- در مقاله اول از صفحه ۱۰۷ شروع شده و تا ۲۳۹ ادامه دارد اصول و شیوه های کلی درمان ها و دارو های مرتبط با آنها بیان شده است و هیچ روایتی ذکر نشده است.

در موارد معدودی پس از ذکر یک نسخه دارو را مروی از اهل بیت دانسته است. مثلا در صفحه ۲۰۰ یک نسخه دارویی جهت عطسه آوردن ذکر نموده و پس از آن ذکر نموده این داور از اهل بیت عصمت علیهم السلام روایت شده است. در صفحه ۲۰۶ نسخه ای از جند مفرده جهت آب آوردن دهان بابت دفع رطوبات دهان و معده ذکر نمود و در ادامه ذکر می نماید که: «و از ائمه ع روایت شده برای جاری کردن آب دهان علاوه بردارویی که گذشت نمک و سماق اضافه شود.» در صفحه ۲۲۴ دارو های موضعی را نوعی روش درمان ذکر نموده و ای جمله را نیز اضافه می نماید که «در اخبار ائ»ه علیهم السلام نیز آنرا از درمان های عام شمرده اند». فقط در صفحه ۲۲۸ در موضوع پرهیز در ایام بیماری مطلبی را ذکر نموده و سپس ذکر می نماید: «و موید نظر ما روایتی از حضرت ابی الحسن علیه السلام که می فرمایند لیس الحمیه ان تدع الشی اصلا ولیکن الحمیه ان تاکل من الشی و تخفف» و تا پایان این مبحث ۵ روایت که برخی از آنها قبلا ذکر شده بود نیز ذکر می گردد.

دقایق العلاج (قرن سیزدهم)

۶- در مقاله دوم که بعنوان **معالجات خاص** است و منظور ذکر معالجات تک تک اعضا می باشد، از صفحه ۲۴۰ شروع و تا صفحه ۶۴۸ ادامه می یابد و به ذکر درمان های تک تک اعضا اختصاص دارد. در مجموع این صفحات یک روایت در مورد اهمیت علم در صفحه ۲۶۷ بیان شده و دو آیه به مناسبت توصیه های اخلاقی و ... ارایه شده است (صفحه ۳۴۹ و ۳۸۹) دو روایت مرتبط با عناوین طبی (نیز در صفحه ۴۷۳ و ۶۴۱) مطرح شده است. **در مجموع این مقاله دو روایت مرتبط با موضع طب ارایه شده است. سایر مطالب نیز همانند سایر کتب طبی با محتوای نسبتا مشابه می باشد** که البته مولف نظرات و تجربیات خود را نیز مکررا در بین مطالب ذکر نموده است. در این قسمت که **بالغ بر ۴۰۸ صفحه از کتاب مذکور می باشد بجز دو روایت** که بعنوان شاهد مطلب ذکر گردیده است در سایر موارد صرفا مباحث طبی با رویکرهای منابع طب سنتی یا تجربیات و نظرات مولف منعکس شده است.

دقایق العلاج (قرن سیزدهم)

۷- مقاله سوم به چگونگی و کلیات اصول و روش های ساخت داروهای مرکب اختصاص دارد و در جلد دوم کتاب از صفحه ۱ الی ۷۹ را به خود اختصاص داده است. در این قسمت فقط یک روایت در صفحه ۵۸ ذکر گردیده و کل مطالب بر اساس دستورات کلی دارو سازی در منابع طب سنتی و تجربیات و نظرات مولف تنظیم گردیده است.

۸- مقاله چهارم مربوط به اجزا و دستورات ساخت و مصرف داروهای مرکب است و از صفحه ۸۰ لغایت ۳۴۹ کتاب را به خود اختصاص داده است.

در این بخش که بعنوان یک قرابادین می باشد. در این قسمت در صفحه ۲۳۰ دستور ساخت شراب الرضا را ارایه می نماید. در صفحه ۲۹۰ از کحل علی علیه السلام نام می برد و ذکر می نماید که هر چند روایت صحیح نیست اما در آزمایش مفید به نظر رسیده. در صفحه ۳۲۴ نیز دستور ساخت معجون جامع که از حضرت رضا روایت شده است را می دهد. در مجموع این ۲۶۹ صفحه حد اکثر ۳ روایت طبی منعکس شده که فقط نام آنها به نام اهل بیت است. که در یک مورد نویسنده صراحتاً عدم به صحیح نبودن روایت تاکید دارد.

دقایق العلاج (قرن سیزدهم)

۸- مقاله پنجم به بیان برخی مسائل از اخبار یا شنیده‌ها اختصاص دارد که باب اول آن با نام خاصیت بعضی داروها از کتاب‌های اخبار آل محمد (ع) مشخص شده است و باب دوم آن به درمان‌هایی که از اهل بیت عصمت رسیده است اختصاص یافته است. این دو باب از صفحه ۳۵۰ شروع و تا ۴۳۲ ادامه دارد. بجز این دو باب سایر باب‌ها این فصل تا انتهای کتاب مربوط به بیان مطالب پراکنده و نقل قول‌های مختلف از موضوع‌های مختلف پرداخته شده است. مولف در دو باب مذکور **روایات را بدون سند** ذکر نموده است و در بسیاری از موارد حتی نام معصوم را نیز ذکر نکرده است. مطالب ارایه شده در این دو باب بر اساس تقسیم بندی متداول در علم طب تنظیم نشده و **فقط بر اساس حروف اول مفرده یا بیماری تنظیم شده است و بدین ترتیب سیر مشخص و مقدمه و موخره خاصی را نمی‌تواند در ارایه مطالب انتظار داشت.** با توجه به اینکه نویسنده روایات را بصورت متن پیوست بدن ذکر ابتدا آورده است و در ابتدای روایت نیز نام معصوم را ذکر ننموده است. برخی جملات با واژه "روی" و "وقال" شروع شده است و همچنین علاوه بر متن روایت توضیحات و مطالب خود را نیز وارد نموده است در برخی از موارد مضمون روایت وارد شده و متن دقیق روایت بصورت کامل ذکر نشده است. در بین داروها برخی داروهایی ترکیبی به نام معصومین ذکر شده است مانند معجون النبی، بدون دقت و مقابله با منابع روایی استخراج متن دقیق روایت مشکل بوده و خود یک پژوهش جداگانه می‌طلبد.

بحث و نتیجه گیری

- در بررسی اولیه بعمل آمده علیرغم اینکه مولف مدعی است که از اخبار اهل بیت استفاده نموده است نکات زیر مطرح گردید:
- ۱- در کتاب حقایق الطب مبانی اولیه طب مطرح شده است که نویسندگان نظرات خود را که دارای تفاوت های قابل توجهی با طب رایج آن زمان بوده است را مطرح می نماید.
- ۲- در کنار مباحث مطرح شده به فراخور حال آیات قرآن و روایات طبی و اخلاقی را بدون ذکر منبع نقل می نماید.
- ۳- دیدگاه های ایشان در تقسیم بندی عناصر و مزاج ها و واژه های بکار گرفته شده توسط ایشان در هیچکدام از روایات اهل بیت ذکر نشده است
- ۴- برخی بخش های کتاب مانند تقسیم بندی بیماری ها و نشانه شناسی آنها و نیز جزئیات درمان هیچ روایتی بیان نشده است.

سوالات:

- ۱- در بیان نظرات خاص نویسندگان در بحث ارکان و مزاج ها از کدام آیه و روایت استفاده شده است؟
- ۲- چرا روایات بسیار اندکی مربوط به تقسیم بندی بیماری ها و درمان های آنها ذکر شده است و عموم مطالب مشابه طب رایج آن زمان بوده است؟
- ۳- بسیاری از روایات نقل شده در کتب نویسندگان از منابعی مانند طب الإئمه و رساله ذهبیه می باشد که اصل استناد آن توسط علمای حدیث بشدت مورد تردید جدی است.
- ۴- حجم بسیاری از مطالب نویسندگان مطابق مطالب منابع طب رایج آن زمان می باشد با حذف آنها آیا مطالب معتنا بهی دال بر وجود نظام مشخصی که به ادعای ایشان مبتنی بر اخبار اهل بیت می باشد باقی خواهد ماند؟
- ۵- چرا بعد از حاج محمد کریم خان کرمانی هیچ طبیب یا عالم برجسته ای دیدگاه ها و نظریات را ادامه نداده است؟

پیشنهاد

- ۱- جریان شناسی بیشتر عقاید شیخیه در سایر مباحث اعتقادی شیعه خصوصاً در ساحت سلامت و طب
- ۲- بررسی صحت و سقم روایات منعکس شده در کتاب حقایق الطب و دقایق العالج.
- ۳- انجام پژوهش ویژه در مورد این موضوع که اصولاً آیا با استفاده حد اکثری از روایات طبی که مورد تایید علمای حدیث باشند آیا می توان نظام طبی مورد نظر مروجین طب اسلامی و نیز مورد نظر شیخیه را در عمل بنا نهاد؟
- ۴- تبیین اصول و مبانی نظام سلامت در اسلام با انجام مطالعات میان رشته ای حوزه سلامت و دین جهت استفاده حد اکثری از آموزه های اصیل اسلامی در علوم پزشکی و سلامت جامعه.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين